

* Джерело: Статистичний щорічник «Чернігівщина-2004»

Наведені дані таблиці 2 показують, що доходи населення збільшилися за рік на 1086 млн. грн. і досягли у 2004 р. 6136 млн. грн. Нагромадження нефінансових активів зменшилися на 8 млн. грн., але приріст фінансових активів становив 1107 млн. грн. у 2004 р., порівняно з 855 млн. грн. у 2003 р. Наявні доходи у розрахунку на одну особу збільшилися на 805,3 грн. порівняно з 2003 р.

Аналіз роботи господарського комплексу області у 2004 р. свідчить про закріплення позитивних тенденцій у соціально-економічному розвитку. І хоча наявних банківських депозитів поки що недостатньо для інвестиційних потреб економіки регіону, можна спрогнозувати, що й надалі відбуватиметься приріст вкладів населення у банківську систему, зокрема в установи Ощадбанку.

Як висновок можна зазначити:

1) за рахунок зростання пасивів банківського сектора Чернігівської області, зокрема Ощадбанку, відбувається формування заощаджень - одного із основних джерел надходження коштів на фінансовий ринок регіону;

2) серед причин нарощення темпів розвитку виробничих і невиробничих галузей регіону є збільшення кредитів, наданих фінансово-кредитними інститутами;

3) стрімке зростання заощаджень населення в ЧОУ ВАТ «Ощадбанк» дало можливість підвищити обсяги кредитування фізичних осіб та таких галузей, як харчова промисловість, металургія тощо;

4) враховуючи зміну акцентів у фінансово-бюджетній політиці, направлених на активізацію пошуку спеціальних джерел фінансування невиробничої сфери, важливою є тенденція до росту кредитування галузей невиробничої сфери (громадська діяльність, діяльність у сфері відпочинку, розваг, культури та спорту);

5) соціальним аспектом заощаджень банківської системи Чернігівської області є отримання додаткового доходу, підвищення страхової захищеності фізичних осіб від непередбачених обставин, покращення якості задоволення потреб населення;

6) стабілізація попиту і пропозиції на фінансовому ринку, збільшення притоку фінансових ресурсів порівняно з їх відтоком свідчить про підвищення довіри населення до фінансово-кредитних установ і підтверджує політичний аспект заощаджень.

Джерела та література:

- 1 Мельник О. Заощадження населення як джерело інвестицій // Банківська справа. - 1999. - № 3. - С. 66 - 67.
- 2 Кожель Н. Основні тенденції змін у структурі вкладів на українському депозитному ринку як свідчення зміцнення довіри до банків // Вісник НБУ. - Листопад 2004. - С. 43-45.
- 3 Савлук М. Грошові заощадження населення як ресурс фінансового ринку // Роль грошових заощаджень населення в розбудові економіки України. - К.: КНЕУ, 2002. - С. 8-15.
- 4 Перекуємо заощадження на інвестиції // Фондовий ринок. - 2000 р. - № 26. - С. 2-4.
- 5 Савлук М. Довіра населення як чинник ефективної банківської діяльності // Вісник НБУ. - Серпень 2003. - С. 8 -10.
- 6 Паламарчук М. Ощадній справі - масштабність і ефективне функціонування // Банківська справа. - 1998. - № 2. - С.3 - 7.
- 7 Бюлетень НБУ. - 2004. - № 8. - С. 25 - 26.
- 8 Державний Ощадний Банк України. Річний звіт. - 2004. - 36 с.
- 9 Бюлетень НБУ. - 2005.- № 9.- С.74 -120.
- 10 Статистичний щорічник «Чернігівщина-2004». - Чернігів: Держкомстат України, Головне управління статистики у Чернігівській області. - 490 с.

Володимир Іванець

КОНЦЕПЦІЯ ЗОВНІШНІХ І ВНУТРІШНІХ ФАКТОРІВ ЗАГРОЗ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Концепція визначає систему поглядів на проблему впливу зовнішніх і внутрішніх факторів загроз на систему безпеки підприємства на різних рівнях та етапах виробничої діяльності, а також на діяльність механізму забезпечення безпеки, формування політики

та стратегії безпеки підприємства. Ця концепція стосується всіх учасників процесу забезпечення безпеки, починаючи від керівництва і співробітників підприємства до професіональних спеціалістів та користувачів (постачальники, споживачі, партнери, клієнти), що підкреслює її значимість у всій злагодженій комплексній системі безпеки суб'єкта господарювання [1, ст. 10].

Як показала практика діяльності підприємництва, цей процес впливу зовнішніх і внутрішніх факторів загроз необхідно постійно враховувати нарівні з усіма видами безпеки (особиста, колективна, економічна, інформаційна), які тісно взаємопов'язані і переплетені, оскільки не можна окремо розглядати деструктивні соціальні сили без врахування технічних, інформаційних чи природних факторів [2, ст.7].

Будь-який суб'єкт господарювання у ринковому середовищі здійснює комерційну діяльність і вступає у певні відносини з державними органами, банками, постачальниками і споживачами. У процесі фінансово-господарської діяльності виникають зовнішні та внутрішні фактори загроз безпеки підприємства і необхідність виконання зобов'язань підприємства з визначеними термінами їх виконання, порушення яких веде до придбання підприємством репутації ненадійного партнера, неплатоспроможного або неспроможного, що завдає збиток своїм кредиторам. І сучасна трансформація економічних відносин від планової до ринкової схеми продовжується на фоні значної кризи практично усіх сфер та галузей господарювання з появою великої кількості підприємств-банкрутів. У цій ситуації система управління підприємством повинна відповідати умовам і вимогам ринкової економіки, зокрема, забезпечувати відповідність внутрішнього середовища підприємства стану зовнішнього середовища. Сама ідея визнання взаємозв'язків і взаємозалежних елементів, підсистем і всієї системи управління підприємством в цілому з зовнішнім середовищем давно визнана в управлінській науці. Таким чином, економічна безпека підприємства розглядається у ширшому аспекті - як можливість забезпечення його стійкості в різноманітних умовах зовнішнього середовища, у тому числі несприятливих умовах з усіма видами зовнішніх загроз безпеки підприємства, незалежно від характеру їх впливу на діяльність підприємства, масштабу і характеру внутрішніх змін (тобто впливу внутрішніх факторів загроз безпеки підприємства) [3, ст.7; 4, ст.64, 69].

Вплив зовнішніх і внутрішніх факторів загроз безпеки підприємства слід розглядати у поєднанні і в прямій залежності від глобальних змін, що відбуваються у нашому суспільстві. Прийняття управлінських рішень у комплексній системі безпеки щодо механізму забезпечення безпеки (закони, правові норми, спонукаючі мотиви і стимули, методи, заходи, сили та засоби) та формування політики безпеки (цілі і завдання, функції, принципи та стратегія) є невід'ємною перемінною складовою часу дії зовнішніх і внутрішніх загроз на об'єкти їх впливу. Безперервний і невинний процес впливу загроз вимагає найраціональніших сучасних форм, методів, способів і шляхів створення, удосконалення і розвитку системи безпеки, постійного управління нею, контролю, виявлення її вузьких місць і потенційних загроз підприємству. Ефективність відбиття постійного тиску комплексу зовнішніх і внутрішніх загроз може бути досягнута лише при комплексному використанні всього арсеналу засобів захисту і протидії у всіх структурних елементах виробничої системи і на всіх етапах технологічного циклу. І ніяка комплексна система безпеки (КСБ) не зможе забезпечити необхідного рівня безпеки без відповідної підготовки персоналу підприємства і користувачів та дотримання ними всіх встановлених правил, направлених на забезпечення безпеки у протистоянні найдосконалішим видам загроз [1, ст. 10-11; 2, ст. 43-45].

Звідси випливає необхідність визначення і прогнозування можливих комплексних з боку конкурентів чи поодиноких загроз як основи для обґрунтування, вибору і реалізації адекватних захисних заходів стосовно персоналу чи щодо матеріальних ресурсів, фінансів та інформації відповідно до вимог, принципів і завдань безпеки діяльності підприємства [1, ст. 17-22].

Невблаганна хода економічного розвитку суспільства з її постійними зовнішніми, внутрішніми, кримінальними та стихійними загрозами підприємницькій діяльності потребує одночасно від КСБ підприємства виконання безпосередньо нею своїх обов'язкових упереджувально-профілактичних та оперативно-інформаційних функцій. Відповідно, система безпеки вимагає здійснення заходів загального забезпечення безпеки діяльності підприємства, спеціальних заходів і заходів загальнодержавної безпеки з урахуванням політичної, економічної та соціальної ситуації в Україні. Стратегічний

розвиток підприємства в ринковій економіці зазнає впливу політичної спрямованості та стратегії певних політичних сил країни, процесів політичної кризи, банкрутств. Сьогоднішні особливості економіки України значним чином звужують ринок діяльності підприємства, примушують його до агресивнішої поведінки у гострій конкурентній боротьбі за клієнтів, сфери діяльності із застосуванням методів недобросовісної конкуренції, зумовлюють необхідність пошуку нових підходів і технологій виробництва, що поступово зазнають трансформації відповідно до змін економічних умов у країні, основною ознакою яких є підвищення ризику проведення будь-яких комерційних операцій.

Складність соціальної ситуації доповнюється зубожінням значної частини населення, безробіттям, що є однією із умов зростання злочинності у пропорції 1 до 5, та певною недосконалістю правової бази з питань безпеки підприємства. Сучасна кримінальна ситуація в Україні залишається загрозливою. Основу всіх злочинів становлять такі, що мають корисливу мету, і половина з них має економічну спрямованість та здійснюється протягом тривалого в рамках легальної господарської діяльності часу. Йде зрощування економічної злочинності з кримінальною з метою оволодіння ресурсами підприємства, проникнення до його керівництва та управлінської ланки [6, ст. 8-11; 8, ст. 56].

Допушені на початковому етапі реформ помилки в економічній, воєнній, правоохоронній та інших сферах державної діяльності, послаблення системи державного контролю і відсутність наступальної соціальної державної політики, зниження духовно-морального рівня суспільства - все це об'єктивні фактори загрози криміналізації суспільства і господарської діяльності.

Крім кримінальних зовнішніх і внутрішніх загроз, у поєднанні з ним є низка специфічних факторів, що негативно відображається на економічній безпеці підприємства в Україні, а саме:

- перевага політичних інтересів над економічними та лобювання інтересів зарубіжних виробників;

- несприятлива для підприємця економічна політика держави, що виявляється в маніпулюванні з метою регулювання економіки обліковою ставкою, валютним курсом, ставками митного тарифу і податків;

- високий рівень інфляції і штучно знижений курс гривні;

- виснаження природних ресурсів і погіршення екологічної ситуації; руйнування науково-технічного потенціалу країни веде до зниження якості досліджень, втрати паритетності та відтоку наукових висококваліфікованих фахівців за кордон на стратегічно важливих для держави напрямках науково-технічного прогресу, до деградації науковоміких виробництв, зниження технічного рівня матеріального виробництва і примітивізації виробничих технологій, зростання вірогідності техногенних катастроф та залежності українських підприємств від провідних країн світу;

- невирішеність соціальних проблем, як зовнішній фактор загроз - низький рівень доходів, безробіття, плинність кадрів та інше, що, як внутрішній фактор загроз, суттєво знижують ступінь відповідальності працівників підприємства до збереження та імовірного продажу секретів підприємства; майнова диференціація населення, безконтрольне розшарування суспільства на вузьке коло багатих і переважну масу незабезпечених громадян з наростанням соціальної напруги;

- руйнування господарських зв'язків; необов'язковість і безвідповідальність суб'єктів господарювання усіх видів;

- підсилення конкурентної боротьби за українські ринки з боку як вітчизняних внутрішніх, так і з боку закордонних зовнішніх виробників;

- розмах промислового і комерційного шпигунства з боку різних структур з використанням методів особистого і технічного проникнення до комерційної таємниці;

- збереження високого рівня криміналізації економіки взагалі та поширення випадків укладання кримінальними структурами протиправних зовнішньоекономічних договорів з метою відмивання «брудних» грошей і вивозу їх за кордон;

- установка контролю з боку кримінальних структур над багатьма суб'єктами господарської діяльності різних секторів економіки; економічна корупція; недієздатність правоохоронних органів; роздутий управлінський апарат;

- відсутність реального господарського права та недосконалість чинного законодавства, що регулює відносини в сфері підприємництва, зокрема, у сферах

ліцензування, оподаткування, банкрутства;

- відсутність єдиної стратегії забезпечення безпеки підприємництва та цивілізованих юридичних гарантій для реалізації комерційних інтересів;

- високий рівень монополізації ринку;

- відсутність досвіду в українському бізнесі у розробці та реалізації засобів і методів захисту власної економічної безпеки, відсутність досвідчених фахівців-професіоналів;

- загроза фізичному здоров'ю населення у всіх сферах господарської діяльності через кризовий стан охорони здоров'я, освіти і науки, слабкий соціальний захист людей, що призвело до різкого скорочення середньоочікуваної тривалості життя людини, зниження рівня здоров'я нації, деформації її демографічного і соціального складу, руйнування генофонду України, підризу дієздатної основи розвитку виробництва і формування дієздатної армії, особливо на селі, послаблення основного елементу суспільства - сім'ї [5, ст. 17-18; 7, ст.14-15; 8, ст. 54-55; 9, ст. 40-41].

Факторами зовнішніх загроз прямого впливу на безпеку підприємства є:

- зміна законодавства, що регулює економічні відносини партнерів;

- непередбачувані дії органів державного управління і самоврядування через наявність відповідних прав монопольно вирішувати спірні питання, беззаперечно отримувати будь-яку інформацію про підприємство, практично без особливих підстав проводити численні перевірки діяльності підприємства, неправомірно вилучати документи з грифом КТ і т.і.;

- клієнти, партнери, консультанти, радники, аудиторі через неврегульовані відповідними нормативно-правовими документами взаємовідносини з ними та порушення ними зобов'язань з договорів;

- рекламації і штрафи за браковану продукцію;

- особи, що займаються промисловим шпигунством і детективною діяльністю, та створення ними на підприємстві каналів витоку конфіденційної інформації, проведення активів, психологічних і ідеологічних диверсій (необґрунтовані чутки і т.п.);

- незаконні дії конкурентів (переманювання і підкуп співробітників, компрометація співробітників та діяльності підприємства з використанням повноважень державних, правоохоронних органів та ЗМІ);

- інфляція, зміна податкової політики і цін;

- недобросовісні конкуренція і реклама, корупція, рекет та інші протизаконні дії кримінальних структур;

- розкрадання матеріальних цінностей і коштів особами, що не працюють на підприємстві;

- форс-мажорні обставини (стихійні загрози, ЗМІ через безконтрольне отримання інформації про стан і діяльність підприємства і його персонал, аварії, смерть керівників і провідних спеціалістів, раптова поява сильних конкурентів).

Зовнішніми факторами загроз непрямого впливу є:

- політична ситуація та міжнародна обстановка;

- економічна нестійкість, інфляційні процеси і стихійні загрози в країні діяльності;

- науково-технічний прогрес [6, ст. 12; 7, ст. 13-14; 9, ст. 43].

Внутрішні фактори загроз безпеки підприємства зумовлені його діяльністю та породжені вищевказаними зовнішніми факторами загроз безпеки підприємства передумовами для негативних, протиправних, злочинних дій персоналу підприємства (70-80 % злочинів скоюється за їх участю і посередництвом), безконтрольного використання технічних засобів, порушення режиму безпеки діяльності і недосконаліми технологіями виробництва суб'єкта господарювання.

Основними джерелами внутрішніх загроз є працівники підприємства внаслідок:

- своїх непрофесійних дій, відсутності досвіду роботи молодих спеціалістів, недостатньої професійної підготовки через недостачу науково-матеріальної бази і відповідної виробничої, переддипломної практики у навчальних закладах та інших підприємствах країни внаслідок скорочення промислового потенціалу держави;

- невідповідної професійної підготовки менеджерів з безпеки чи відповідальних осіб за стан забезпечення безпеки на підприємстві через незначну кількість спеціальних навчальних закладів в країні;

- некомпетентності, низького стану менеджерських здібностей керівників середньої

ланки (начальників відділів) та їх неякісного контролю за роботою персоналу через небажання керівництва підприємства проводити їх відповідну перепідготовку чи підвищення кваліфікації та інші недоліки у плануванні, організації, управлінні персоналом;

- великої плинності кадрів через малочисельність висококваліфікованих співробітників робочих професій, недосконалої системи заробітної плати та стимулювання праці персоналу;

- невирішеності соціальних проблем працівників підприємства та неефективної роботи служби економічної безпеки;

- використання недосконалих, застарілих технологій виробництва за рахунок непродуманої економії коштів та пасивність, низьку кваліфікацію кадрів щодо удосконалення технологій комерційної діяльності підприємства, які б найбільш відповідали сучасним умовам та забезпечували успішне (без втрат) проведення комерційних операцій;

- порушень правил кадрової роботи, невідповідності кадрової політики умовам роботи підприємства і низького стану виховної, профілактичної роботи на підприємстві;

- відсутності необхідної нормативної бази на підприємстві, яка б встановлювала режими його діяльності та правила поведінки персоналу;

- низького стану трудової і виробничої дисципліни, слабкої вимогливості керівного складу та безвідповідального ставлення персоналу підприємства до виконання своїх обов'язків, порушення ним якості продукції і послуг, технологій виконання операцій та договорів, помилок у визначенні попиту та у взаєминах з партнерами;

- низького рівня внутрігосподарського контролю за здійсненням фінансово-господарських операцій, веденням бухгалтерського обліку матеріальних цінностей та грошових коштів і незадовільного стану забезпечення їх збереження;

- низького рівня організації і порушення роботи з конфіденційною інформацією, інформаційних систем та створення каналів витоку конфіденційної інформації;

- напруження морально-психологічної обстановки в колективах підприємства, виникнення конфліктних ситуацій, психологічних та комунікаційних особливостей персоналу і неадекватного сприйняття ним окремих рішень керівництва, непередбачених реакцій на них колективів окремих підрозділів підприємства;

- шахрайства і хабарництва, зловживання службовим обов'язком, фальсифікації документів [6, ст. 12-13; 7, ст. 14; 9, ст. 42].

Отже, комплекс зовнішніх і внутрішніх факторів загроз безпеки підприємства викликає адекватну появу комплексної системи безпеки його стабільної діяльності в усіх сферах та галузях господарювання.

Джерела та література:

1. В.И. Ярочкин. Система безопасности фирмы. 3-е изд., перераб. и доп. - М: Ось - 89, 2003. - 352 с.
2. О. Грунин, С. Грунин. Экономическая безопасность организации - СПб.: Питер, 2002. - 160 с.: ил. - (Серия «Учебные пособия»).
3. С.В. Козаченко, С.М. Шкарлет, Т.О. Бобришева-Шкарлет. Диагностика та оцінка кризового стану суб'єктів підприємницької діяльності. Навчальний посібник. - Чернігів: РВК «Деснянська правда», 2005. - 264 с.
4. Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: Монографія. - К.: Лібра, 2003. - 280 с.
5. Николаюк С.І., Никифорчук Д.Й. Безпека суб'єктів підприємницької діяльності: Курси лекцій /Серія: Бібліотека оперативного співробітника. - К.: КНТ, 2005. - 320 с.
6. Зубок М.І., Зубок Р.М. Безпека підприємницької діяльності: Нормативно-правові документи комерційного підприємства, банку. - К.: Істина, 2004. - 144 с.
7. Н.І. Машина. Економічний ризик і методи його вимірювання: Навчальний посібник. - Київ: Центр навчальної літератури, 2003. - 188 с.
8. Экономика и организация безопасности хозяйствующих субъектов, 2-е изд. - СПб.: Питер, 2004. - 288 с.: ил. - (Серия «Учебник для вузов»).
9. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: Навчальний посібник. - К.: Атіка, 2005. - 432 с.